

GOETHE'NİN GÖNÜL YAKINLIKLARI (DIE WAHLVERWANDSCHAFTEN) ESERİNDE EVLİLİK SORUNSALI*

PROBLEMATIC OF MARRIAGE IN THE GOETHE'S DIE WAHLVERWANDSCHAFTEN NOVEL

Sedef AÇIKGÖZ**

Öz

Alman yazar Johann Wolfgang von Goethe, yaşamındaki derin bilgeliği sayesinde edebiyat, sanat ve bilim dünyasına olağanüstü çalışmalar katmıştır. Her bir romanı, noveli ve bilimsel çalışmaları bilim ve edebiyat dünyasında büyük değer taşımaktadır. Çünkü kendi yaşamını sağıp kalemine aktaran Johann Wolfgang von Goethe, aynı bir zamanlar yaptığı yönetici devlet adamlığı rolü gibi edebiyat dünyasını da bir yerden alıp bir yere götürmüştür. Yaşamı ve eserleri sadece Alman edebiyatına değil, dünya edebiyatına da derinlikli izler bırakmıştır. Hem kendi eserlerinden hem de dünya edebiyatı eserlerinden birkaç noktada oldukça farklı olan *Gönül Yakınlıkları* (*Die Wahlverwandschaften*) eseri, Goethe'nin en derinlikli ve etkileyici eserlerinden biridir. Bu çalışmada Goethe'nin *Gönül Yakınlıkları* eserindeki evlilik sorunsalı üzerinde durulmuştur. Eserin hem yapısal hem içerik olarak oldukça farklı ve özgün özellikleri vardır. Bu amaçla çalışmamızda ilk olarak yazarın hayatı incelenmiştir. *Gönül Yakınlıkları* eseri metne bağlı kalarak, metne içkin (*werkimmanent*) eleştiri yöntemiyle analiz edilmiştir. Ardından eserin karakterlerinin her biri özelinde, evlilik kavramı irdelenmiştir. Dünya Edebiyatının ve Alman Edebiyatının en büyük yazarlarından olan Goethe'nin deneysel roman olma özelliğini taşıyan *Gönül Yakınlıkları*, eserin figürleri üzerinden Goethe'nin evlilik anlayışı da saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Goethe, Edebiyat, Alman Edebiyatı, Roman, Evlilik.

Abstract

German writer Johann Wolfgang von Goethe has added extraordinary work to the world of literature, art and science with the influence of his profound wisdom in his life. His life and works have left deep imprints not only in German literature but also in world literature. *Die Wahlverwandschaften*, which is quite different from his Own works and works of world literature, It is one of the most profound and impressive works of Goethe. In this study, the marital problems of Johann Wolfgang von Goethe's *Die Wahlverwandschaften* were discussed. The work has very different and original features both structurally and content. For this purpose, the life of the author was first examined in our study. *Die Wahlverwandschaften* was analyzed with the method of *werkimmanent* criticism. Then, in each of the characters of the work, the concept of marriage is examined. Goethe's concept of marriage has also been determined through the figures of *Die Wahlverwandschaften*, an experimental novel which is one of the greatest writers of World Literature and German Literature.

Keywords: Goethe, Literature, German Literature, Novel, Marriage.

Giriş

Gelmiş geçmiş en büyük yazar, şair, devlet adamı ve bilim adamı olan Johann Wolfgang von Goethe, sanatın hemen hemen her alanında çalışmalar yapmıştır. Resim sanatı ile de yakından ilgili olan Goethe, yazarlığının dışında bir dönem ülke yönetimi konumunda da rol almıştır. Çok yönlü karakteri ve yüksek entelektüel seviyesi onun dünya yazınına eşi benzeri görülmemiş eserler vermesine ön ayak olmuştur. Benezersiz eserlerinden olan *Gönül Yakınlıkları* eseri Goethe'nin, evliliğin insanlara erdem kattığını çok güçlü şekilde savunduğu romanıdır. Sanatsal ve ahlaki doygunluğu o kadar yüksektir ki eserin, başından sonuna kadar armonisinin temposu hiç düşmeden devam etmektedir. *Gönül Yakınlıkları* eserinde Goethe evlilik kavramını karşıtlığı olacak şekilde karakterlerin her birine yansıtmıştır.

Romandaki yan ve ana karakterlerin hepsi evlilik üzerine farklı düşüncelerin simgesidir. Her bir figür direkt düşüncesini söylemese dahi romanın akışındaki tercihleri ve gelişimleri ile metin evreninde, satranç tahtasındaki taşlar gibi belli bir düşünceyi aktarmaktadır. Tam bu nokta da karakterlerine yansıtılmış olduğu farklı farklı evlilik düşüncesi çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Eserde, evliliklerinin aynı

* Bu çalışma, Sedef AÇIKGÖZ tarafından Sakarya Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümünde Doç. Dr. Funda KIZILER EMER danışmanlığında yürütülen "Goethe'nin "Gönül Yakınlıkları" eseri ile Mehmet Rauf'un "Eylül" Eserinin Evlilik Sorunsalı Altında Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı bölümü yüksek lisans öğrencisi sedefacikgozz@gmail.com

kimya bileşenleri gibi dışarıdan müdahale sonucu sarsıntıya uğraması ile yaşanan birtakım olaylar anlatılmaktadır. Evlilik bakışı altında erkek ve kadın cinsinin farklılıkları da gözlemlenmektedir. Bu farklılıkların, olayların gelişmesine ve sonucuna ne denli etkili olduğu da gözlemlenmektedir. Gönül Yakınlıkları eserini metne içkin (*werkimmanent*) eleştiri yöntemiyle ele alınacaktır. Çalışmanın amacı ise evlilik gibi hem toplumsal bağlamda düzen sağlayan hem de bireysel bağlamda düzeni sağlayan kurumun; Goethe'nin *Gönül Yakınlıkları* eseri ışığında figür analizi yardımıyla incelenmesidir.

1. Johann Wolfgang von Goethe'ye Dair

Johann Wolfgang von Goethe, sadece Almanca edebiyatının değil dünya edebiyatının dâhisi olarak bilinmektedir. Bunun sebebi, renkli kişiliği ve çok katmanlı çalışma alanlarındaki değerli eserleridir. 28 Ağustos 1749 tarihinde Frankfurt'ta oldukça rahat bir yaşama doğan Goethe'ye kendi evlerinde, hukuk eğitimi alan babası Johann Kaspar ve annesi Katharina Elisabeth tarafından okul eğitimi bizzat verilmiştir (Rothman, 1994, 6), (Seehafer, 1999, 9), (Aytaç, 1974, 134). Goethe olgunluk eseri olan *Dichtung und Wahrheit* başlıklı eserinde öz yaşamından ve ailesinden ayrıntılı şekilde bahseder:

"Mein Vater war überhaupt lehrhafter Natur, und bei seiner Entfernung von Geschäften wollte er gern dasjenige, was er wußte und vermochte, auf andre übertragen. So hatte er meine Mutter in den ersten Jahren ihrer Verheiratung zum fleißigen Schreiben angehalten, wie zum Klavierspielen und Singen; wobei sie sich genötigt sah, auch in der italienischen Sprache einige Kenntnis und notdürftige Fertigkeit zu erwerben (Goethe, 2005, 6).

Oldukça aydın bir ailede yetişen Goethe, yaşamının verdiği ekonomik rahatlığın etkisiyle, sanatın her alanına rahatça eğilebilmiştir. Sadece edebiyat çalışmaları ile sınırlı kalmayıp Spinoza'dan¹ hareketle varlıkların "ilk nedenini" incelemiştir. Var olan her şeyin kendi kendisinin bir amacı olduğunu düşünen Goethe ("*Jedes Ding ist Zweck seiner selbst*") doğa bilimi ve felsefesi ile yakından ilgilenmiştir. (Aytaç, 1974, 107), (Bielschowsky, 1994, 7) Hatta direkt gözleme dayanan bir düşüncenin ürünü olan *Renk Öğretisi (Farbenlehre)* adlı çalışması analitik metot ile yürütülmüştür. *Bitkilerin Değişimi (Die Metamorphose der Pflanzen)* başlıklı ilmi ve doğa felsefesi içerikli çalışması ise modern gelişim öğretisinin öncüsü olarak görülmektedir (Batman, 1945, 85), (Aytaç, 1974, 107), (Rothmann, 1994, 30) (Seehafer, 1999, 23). Görüldüğü üzere Goethe'nin farklı disiplinlerde yaptığı çalışmaları, edebi eserleri gibi büyük ses getirmiştir.

Goethe'nin bir yerden bir yere olan seyahati bile sembolik olarak dahi olsa yazın dünyasında çok önemli bir dönem olan Klasisizm'in (*Die Klassik, 1786-1832*) başlamasına sebep olmuştur (Aytaç, 1974, 93). Kronolojik olarak, kendisi Sturm und Drang dönemi etkisi ile yazın vermeye başlamıştır. Yaşamı boyunca özellikle iki kişiyle kurduğu dostluk, belki de Goethe'yi doyuran ve yazın dünyasına doğuran sebepler olmuşlardır. Onda dönüm noktası etkisi bırakacak olan ilk dostluğu Herder ile kurmuştur. Herder ile kurduğu dostluk sayesinde Rokoko tarzından uzaklaşıp, o sırada Hamann ve Herder'in temsil ettiği uluslararası edebiyat ile tanışmıştır ve Goethe halk edebiyatına ilgi duymanın dışında Shakespeare, Ossian ve Pindar okumaya başlamıştır ve bu durumu şöyle izah etmektedir: "*ich war mit der Poesie von einer ganz anderen Seite in einem anderen Sinne bekannt als bisher und zwar in einem solchen, der mir sehr zusagte*" (a.g.e. 101). Goethe ve dünya yazını için oldukça önemli olan bir diğer dostluk ise Schiller ile kurduğu yakın bağdır (Seehafer, 1999, 25). "*Sternstunde der Menschheit*" olarak tanımlanan bu dostluk, Goethe'nin "*hayatının en büyük armağanı*"dır² (Fricke, 1955, 60).

Goethe hayatı boyunca geçirdiği dönemlerle beraber yaşadığı her olayı, durumu, aşkı eserlerine yansıtmıştır. Tüm diğer yazarlar gibi, eserleri onun çok yönlü fikirlerini anlatmasına olanak sağlayan dildir adeta. Sturm und Drang'ın³ en güçlü eserlerinden olan 1774 tarihli *Die Leiden des Jungen Werthers* adlı eseri, dönemin üslubunu iyi yansıttığı gibi, kendi döneminde de "*moda*" haline gelmiştir. Çok çeşitli dillere çevrilen eser, dünya çapında ün kazanmıştır. Hatta, gençler Werther gibi giyinmeye başlamışlardır:

"Man kleidete sich wie Werther und Lotte und nahm ein Parfum mit dem Namen "Eau de Werther". Weltschmerz wurde so modern, daß man vom Werther-Fiebers sprach und fürchtete, die hartnäckigsten Werther-Anhänger würden auch vor dem Selbstmord nicht haltmachen" (Rothmann, 1994, 130).

¹ Goethe, Herder vesilesi ile tanıştığı Spinoza'dan epey etkilenmiştir. Tanrı'nın ve doğanın birlik içerisinde ve insanı ise sürekli gelişen ve bu gelişme ile beraber sonunda en yüksek mertebeye ulaşan bir varlık olarak görmektedir (bkz: Batman, 1945, 80).

² Alman Filoloji bölümünün dergisinin 9 Mayıs 1955 tarihinde İstanbul'da Schiller'in vefatının 150. Yılında Schiller hatrasına ithafen düzenledikleri *Schiller Sayısı'ndan* alıntılanan konferans içeriklerindedir.

³ Sturm und Drang dönemi Almanca edebiyatını dünya edebiyatı yelpazesinde oldukça farklı kılan bir dönemdir. Bu dönem kısaca "deha çağı" olarak isimlenmektedir. Herder'in Fragmanlarının (Fragmente) yayınlanmasıyla başlayan coşkunluk, Goethe ve Schiller'in dostluklarıyla beraber değişen üslupları dönemin de sonunu getirmiştir (bkz: Frenzel, 1969, 200-206), (bkz: Aytaç, 1974, 75).

Goethe, Werther karakteri ile çağın ruhsal bunalımında (*Weltschmerz*)⁴ olan gençlerin duygusal tercümanı olmuştur. Bu kısım biraz ileriye kaçıp, maalesef Werther tipi intihar vakaları da yaşanmıştır. Werther'i intihar ettirerek bir nevi kendisini yaşatan Goethe, yazdığı Wilhelm Meister karakteri sayesinde de oradan oraya gezmiştir. Bilindiği üzere *Wilhelm Meisters Lehrjahre* (1795-1796) romanının kahramanı Wilhelm Meister aynı Goethe gibi varlıklı bir ailenin çocuğudur ve tiyatro sevdası sebebiyle evden ayrılıp çıktığı seyahatinde bir tiyatro grubunda oyuncu olarak çalışmaya başlamıştır (Batman, 1945, 86). Bu durum, Goethe'nin kendi yaşamında kendi istediği eğitim hayatını seçememesi ve babasının isteği üzerine Hukuk eğitimi almaya başlamasıyla paralellik de göstermektedir⁵ (Aytaç, 1974, 100). Denilebilir ki, Goethe her yazar gibi yaşamundan esinlenerek eserlerini yazmıştır ve çoğu zaman da yaşamının belirli noktalarını istediği gibi şekillendirmeyi eserlerinde yansıtabilmiştir. Goethe'nin Weimar'da sıkılıp çıktığı İtalya Seyahati ile Klasisizm⁶ döneminin başlangıcı sayılmaktadır: "*Die Dichtung der Klassik im engeren Sinne, die Hochklassik, beginnt mit Goethes italien Reise 1786-1788, während der die neuen Ideale reiften* (Frenzel, 1969, 229). Goethe'nin son yarısını dönemin etkisi ile tamamladığı, ilk yarısını da Sturm und Drang etkisi ile tamamladığı bilinen en önemli eserlerinden diğeri *Faust*'tur. İnsan günahkâr olarak doğmuştur yahut doğmamıştır⁷ fakat nefsi sınanmak ve hakikate ulaşmak için doğduğu kesindir. Bu durum, insanın içindeki iyi ve kötüyle olan savaşına sebebiyet vermiştir. Edebiyat eserleri de bu savaşın yansımalarını oluşturmaktadır:

"Ruhunu şeytana satan Dr. Faust efsanesi, Orta Çağ'ın halk kitaplarından sonra 16. Yüzyılda İngiliz şair Marlowe (1564 - 1593) tarafından ele alınmış, Alman Edebiyatında ise 18. Yüzyılda Lessing, 19. Yüzyılda Goethe ve 20. Yüzyılda Thomas Mann'a konu olmuştur" (Aytaç, 2003, 14).

Aralarında Goethe'nin Faust'unun günümüze kadar daha çok biliniyor olması hem eseri dahice kurgulamasından hem de eserin gençliğinden yaşlılığına kadar kendi yaşamının sanki ayna gibi "toparlayıcı" bir nitelikte olmasındandır⁸.

Yazarların eserlerinde kendi fikirlerini karakterlerine yansıttıklarına, edebi dünya yazınlarının çoğu referans gösterilenebilir. Goethe'nin *Gönül Yakınlıkları Die Wahlverwandschaften* (1809) isimli eseri bu duruma en güzel örneklerden biridir. Klasik anlayışın temel taşı olan Goethe, çocukluğunda babasının etkisiyle İncil'le terbiye ettiği dini inancını, gençliğinde Herder'in etkisiyle tanıştığı İslamiyet'in etkisi sayesinde de genel ahlaki kurallara ve yaşam şekillerine çoklu bakış açısı getirmiştir. İnsanın var olmasının temel eylemlerinden biri olan evlilik üzerine de çeşitli fikirlerini romandaki karakterler vesilesiyle aktarmaktadır.

Goethe, ömrü boyunca sanatın her çeşidine, düşüncenin her rengine ve bunların tüm biçimlerine derinden saygı duyarak üzerlerine eğilmiştir. Salt Alman edebiyatına değil dünya edebiyatına ağırlığını koyan eserler bırakarak adını ölümsüzleştirirken, 1832 yılında Weimar'da yaşama gözlerini yummuştur.

2. Goethe'nin Gönül Yakınlıkları Eserine Genel Bir Bakış

Goethe'nin, her eserin yazarı gibi hatta her sanatçı gibi fikirlerini eserlerine yansıttığı dikkatli incelemeler sonucu ulaşılması net olan sonuçtur. Goethe'nin *Gönül Yakınlıkları* adlı eseri kimi çalışmalarda sadece romanın kimyasal dokusu yönünden ele alınmıştır. Kimi çalışmalarda ise Eduard ve Charlotte'un sanata bakış açıları yönünden ele alınmıştır⁹. Bu çalışmada eseri evlilik teması altında figürler üzerinden inceleyeceğiz:

"Zwei Gäste bringen Verwirrung in die Ehe des Barons Eduard mit Charlotte, seiner einstigen Jugendlichen. Der Verstrickung in die Leidenschaft wird das sittliche Gebot der Ehe entgeggestellt" (Glaser vd., 1976, 207).

Goethe evli çift olan Eduard ve Charlotte'u, zengin ve refah yaşamları içerisinde, resim sanatına, müziğe ve mimariye olan ilgileri ile adeta donatmıştır. Evli çiftin, birbirleri ile evlilikleri, ikinci evlilikleridir.

⁴ "Weltschmerz" kavramı, Sturm und Drang' da ve felsefi öğretisi Pessimizm'de sık kullanılan kavramdır (bkz: Rothmann, 1994, 130), (bkz: Wilpert, 1969, 505). Kelimenin Wahrig'de anlamı şu şekildedir: "*schmerz, trauer über die Unzulänglichkeit der Welt gegenüber dem eigenen Wollen u. Den eigenen Ansprüchen* (Wahrig, 1985, 883).

⁵ Bilindiği üzere Goethe, Göttingen'de Klasik Çağ Bilimi (Alttertumswissenschaften) alanında öğrenim görmek istemiştir. İlerleyen yıllarda kendisinin Hukuk alanında eğitim alırken epey sıkıntı yaşadığı ve bu sebeple kimi zaman krizler geçirdiği bilinmektedir (bkz: Aytaç, 1974, 101-107)

⁶ Klasik: "*Die Klassik postulierte neue Ideale. Der Mensch sieht als richtunggebend das Gute, Wahre, Schöne und glaubt an freie Selbstbestimmung und Selbstvollendung*" (Frenzel, 1969, 230).

⁷ Bu noktada bilindiği üzere İslamiyet ve Hıristiyanlık arasında ciddi farklılıklar mevcuttur.

⁸ Faust beş bölümden oluşan bir eserdir. Goethe Faust'a 1772 yılında başlayıp 1832 yılında tamamlamıştır (bkz: Seehafer, 1999, 39) , (bkz: Frenzel, 1969, 238-2449 , (bkz: Rothmann, 1994, 7-15).

⁹ Gönül Yakınlıkları eseri üzerine yapılan kimi çalışmalar şunlardır: Walter Benjamin'in deneme çalışması *Goethes Wahlverwandschaften*, Waltraud Wiethölten'in *Legenden Zur Mythologie von Goethes Wahlverwandschaften* başlıklı çalışması, Elisabeth Herrmann'ın *Die Todesproblematik in Goethes Roman "Die Wahlverwandschaften"* isimli çalışması, Stuart Atkins'in *Die Wahlverwandschaften: Novel of German Classicism* başlıklı makalesi, Thomas Herold'ın *Zeichen und Zeichendeutung in Goethes Die Wahlverwandschaften* vs.

Eduard ve Charlotte, daha önce kendilerinden yaşça büyük ve varlıklı insanlar ile evlenmişlerdir. Kendilerinin bireysel maddi zenginlikleri de buradan gelmektedir. Eserin akışından öğrendiğimiz kadarıyla, birbirlerinin gençlik aşkları olan Eduard ve Charlotte, ancak ikinci evliliklerinde yaşamlarına beraber devam etmektedirler. Charlotte, akılcı çözümler ile evliliklerinin ve evlerinin problemlerini çözmede örnek ve ilişkinin mantığını sembol eden bir kişiliktir. Eduard ise, daha kırılgan ve narin karakteri ile yaşamına oldukça sakin şekilde devam etmektedir.

Bir gün Eduard'ın askerlik arkadaşı olan Yüzbaşı'ndan mektup gelir. Yüzbaşı, mektubunda sıkıntıda olduğunu anlatmaktadır. Savaş sonrası yaşamına devam etmekte zorluk çeken Yüzbaşı'nın istediği yardım geçici süreliğine bile olsa yapabileceği bir iştir. Eduard, samimi arkadaşına, evlerinde yapmayı planladıkları inşaat işi için yardım edebileceği fikrini sunmuştur. Böylece beraber de vakit geçirmiş olacaktırlar. Fakat bu durum tabii ki yaşamlarında da değişime sebep olacaktır. Çünkü Yüzbaşı yardım amaçlı davet edilirse, hep beraber malikanede yaşayacaklardır. Ardından Eduard, bu durumu ve durumun hassasiyetini, eşi Charlotte'a açıklar. Charlotte bu durumun evdeki dengeleri bozabileceğine ve huzursuzluk çıkarabileceğine inandığı için bu fikre karşı çıkmaktadır. Hatta kendileri, Charlotte'un ilk evliliğinden olan kızı Luciane'i bile yatılı okula göndermişlerdir, sırf evde huzursuzluk olmasın diye. Eduard, herhangi bir sorun çıkmayacağını ve arkadaşını bu sıkıntılı zamanlarında bırakamayacağı yönünde ısrarcı davranır.

İkisinin karşılıklı erkek-kadın karakterleri üzerinden birbirlerini anlamaya çalıştıkları kısımda Goethe, kadın ile erkeğin fitratları gereği bir tartışma sarmalında nasıl farklı düşündüklerini göstermiştir. Eduard çok geçmeden Charlotte'u ikna eder ve Yüzbaşı eve davet edilir. Bu duruma karşılık olarak Charlotte da kızı ile aynı yatılı okulda olan Ottilie'yi eve davet eder. Ottilie, Charlotte'un merhum arkadaşının kızıdır. Ona karşı kendisini sorumlu hissetmektedir. Ottilie'yi eve davet etmesindeki diğer bir amaç ise, Yüzbaşı ile ikisinin arasında iletişim olmasını istemesindedir. Malikaneye gelen misafirler sayesinde evin havası değişmiştir. Gelen misafirlerle, yapılan kültürel ve sanatsal sohbetlerle beraber müzik de ortak paydaları olmuştur. Bu sanatsal aktivitelerin yanında sohbetlerden birinde bilimsel yani kimyasal birkaç noktada vardır ki bu durum da *Gönül Yakınlıkları* eserini farklılaştırarak özel kılan en önemli özelliklerinden biridir. Yani Goethe doğa bilimlerini üzerine yaptığı çalışmalardan da kaynaklanarak, insan ilişkilerini kimya formülleri ile beraber açıklayarak deneysel roman özelliğine, yazın dünyasına çok sağlam bir örnek katmış olur. Goethe eserinde, kimyasal formüller ile beraber insanlar arasındaki ilişkileri birbirine benzeterek açıklar. Okuyucu bu ilginç benzetmeleri Yüzbaşı karakterinden, Charlotte'tan ve Eduard'tan okur.

Yüzbaşı'nın farklı kişiliğinden ve birbirlerinin uyumundan oldukça etkilenen Charlotte, bu durumu kendi iç dünyasında fark ettiğinde evli bir kadın olduğunu hatırlayarak kendisini bu duygu durumundan uzaklaştırır. Fakat, aynı kimyasal formüllerinde olduğu gibi, yabancı iki madde bir araya getirildiklerinde, onları bir araya getirmeye sebep olan durum ortadan kalktığında birbirlerinden uzaklaşacaklardır. Aynı su ve yağ örneği gibi, birbirlerinden ayrışacaklardır. Yani Eduard ve Charlotte birbirlerine aşık oldukları için evlenmişlerdir. Charlotte ve Eduard, birbirlerine sıkıca bağlı çift olsalar da kendilerini bağlayan aşka bakış açıları değiştiği vakit birbirlerinden uzaklaşmaya başlamışlardır. Eduard, genç kadın Ottilie'de kendisini bulduğunu düşününce, Charlotte ile evliliği dağılmaya başlamıştır.¹⁰ Evlilikte sadakat bağı ve aşk onları birbirlerine bağlayan etken olurken, her ikisi yok olmaya yüz tutunca evlilik birliği sarsıntıya uğramıştır. Tabii tüm bunlarla beraber sadakatin ağırlığı Eduard'ın da Ottilie'nin de ölümüne sebep olmuştur. Çünkü Goethe'ye göre, evlilik insanın en erdemli birlikteliğidir ve asla bu kutsal birliktelik kısa heyecanlara kapılıp bozulmamalıdır. Çünkü kutsal olan bozulduğu takdirde karşılığı muhakkak daha sert olacaktır.

3. *Gönül Yakınlıkları* Eserinin Dilsel ve Biçimsel Dokusu

Eser, 1807 yılında planlanıp 1809 yılında kaleme alınmıştır (Frenzel, 1969, 287), (Seehafer, 1999, 39). Almanca Edebiyatın ilk deneysel romanı olma özelliğini taşıyan *Gönül Yakınlıkları* ismini ise, kimya bilimine maddelerin ayrılarak yeni bir bileşim oluşturmuş olmalarından ortaya çıkan kavramdan almıştır:

“Der begriff der Wahlverwandschaften aus der Chemie- Fähigkeit eines neu auftretenden Elements, eine feste chemische Verbindung zu lösen und mit dem freigewordenen Element eine neue Verbindung einzugehen – auf die menschlichen Beziehungen zwischen vier Personen, dem Ehepaar Eduard und Charlotte, Ottilie, dem Hauptmann, übertragen” (Frenzel, 1969, 287).

Hatta romanda Goethe, kimyasal anlatımı Yüzbaşı'na yaptırırken eserin isminden de ilk olarak burada bahsetmektedir: *“Bir ayrılma ve yeni bir birleşim meydana gelmiş olur böylece ve “gönüllü yakınlık” terimini kullanmak da makul hale gelir (...)”* (Goethe, 2015, 42).

¹⁰ Burhanettin Batman'ın eser üzerine kısa yorumu şöyledir: *“Asıl fikir, ahlaki bağlar ortadan kalktığı takdirde, saadetin mahvolacağıdır”* (Batman 1993, 88).

Goethe, *Gönül Yakınlıkları* eserinde diğer kendi romanlarından farklı olarak, okuyucu ile daha sıkı ve direkt belli olan bir sohbetvari ilişki içerisinde. Okuyucuya eserin girişinde şöyle seslenir: "*Eduard -bu bizim hayatının baharındaki varlıklı bir barona vereceğimiz isim olsun- (...)*" (s. 7) bu tür samimi söylemler ile okuyucu ile sohbet halindedir. Diğer bir örnek ise: "*Burada onun ıstırabını ve gözyaşlarını tasvir etmeye kalkışacak değiliz.*" (...) (s.121). Goethe, görüldüğü gibi, karakterleri hakkında bilgi verirken romansal anlatımı durdurup, yorum yaparak bilgi aktarmaya devam etmektedir. Goethe'nin okuyucuya seslenen cümleleri sanki okuyucu ile karşılıklı açık bir sohbetin olduğunu göstermektedir. Yazarın sohbetvari ifadelerinde, roman figürlerinin iç dünyalarına yönelik ipuçları vermesi, eserin tanrısal (auktorial)¹¹ bakış açısı ile yazıldığının örneğidir. Eserde '*narrator*' Goethe'dir. Adeta Olympos dağında oturup, okuyucuya her şeyi aktarmaktadır. *Anlatan-anlatılan ilişki yani Fokalisierung* açısından *Gönül Yakınlıkları*, Genette'in de sınıflandırdığı gibi '*nullfokalisierung*' kategorisine girmektedir. Yani Goethe, eseri okuyucuya anlatırken, kahramanların her şeyini bilip, bize aktarmaktadır. *Nullfokalisierung*'a Jean Pouillon, "*üst bakış*" ifadesini de kullanmaktadır (Martinez- Scheffel, 2007: 86) Tanrısal bakış ile her şeyi bilen ve görebilen yazar, figürlerin iç dünyalarını, ne düşündüklerini, hissettiklerini ve dahi neler yapabileceklerini önceden üst bakış ile görmektedir ve bu durumlarda olaylar üzerine yorum dahi yapmaktadır: "*Ama içinden geçenler hakkında bize birkaç ipucu verebilecek olan günlüğünden bazı bölümleri daha sonra aktaracağız*" (s.135) ayrıca "*Bazen kaybedecek çok fazla şeyimiz olduğunu fark etsek de hiçbir sorun yokmuş gibi hayatımıza devam ederiz.*" (s. 105). Todorov'un '*discourse*' kavramına göre bu eser; evlilik ilişkisi çerçevesi içinde, tüm yan olaylar ve asıl olaylar aynı konu düzleminde ilerlemektedir (Martinez ve Scheffel; 2007:31). Yaşanan olaylar birbirinden bağımsız gözükse dahi, temelde birbiri ile bağlantılıdır. Örneğin; eserde, Charlotte ve Eduard'ın ikinciye evlenmeleri asıl olaydır. Kont ve Barones'in boşanıp ikinciye evlenmeleri ise yan olaydır. Eserde, '*Rahmengeschichte*' (çerçeve hikayeler) Kont ve Barones arasındaki çalkantılı durum ile yahut Mittler karakterinin yaşantısındaki kimi olaylar çerçeve hikayelerdir. Genette'in '*analepse*' dediği daha önce vuku bulmuş olayın eserde daha sonra anlatılmış olmasına örnek olarak Charlotte ve Eduard'ın birbirlerinin ilk aşkları olmalarına rağmen başkaları ile evlendiklerini daha sonra ikisinin de dul kalıp birbirileri ile evlendiklerini, eserde olay örgüsünün ters akışı sırasında okunmaktadır. Yani, eserin olay örgüsünün örülmesi anında kimi noktalarda *anakronie* olarak değişiklikler olduğu gözlemlenmektedir.

İki ana bölüm ve on sekiz alt kısımdan oluşan *Gönül Yakınlıkları* eserinin, biçimsel yapısına bakacak olursak, kimi bölümlerinde direkt günlüksel anlatım mevcuttur. Yoğun olarak romanın romantik genç kadını Otilie'nin günlükleri vardır: "*Otilie'nin Günlüğünden* "*Genç sanatçının söylediği her şeyi buraya not düşmeliyim (...)*" (s.154). Otilie'nin günlüğü direkt olarak okurla paylaşılmaktadır. Günlüklerin yanı sıra, yazıldığı döneme ve konunun geçtiği döneme uygun olarak, Goethe sık sık mektuplaşan figürlerin mektuplarını da direkt olarak okurla paylaşılmaktadır: "*Müdirenin Mektubu* "*Bu mektubumu fazla uzun tutmayacağım için beni başışlayınız hanımefendi*". (s.46).

Roman, sanatın çeşitli dallarından örneklerle anlatımı renklendirilmiştir. Eserde, buna örnek olarak Yunan ve Roma mitolojisindeki bir efsaneden esinlenerek yapılan anlatım şu şekilde metinde geçmektedir: "*(...) limon ağaçlarının altında, yanında Baucis ve Philemon¹² gibi oturup, yamrı yumru tepelikler yerine rengarenk bir halıyı andıran avluyu seyretmekten gayet memnundu*" (s.140). Goethe teşbih sanatını (benzetme) sık sık kullanmıştır. Bu benzetmeler dahilinde sanat eserleri ve öyküler özellikle seçilmiştir. Duruma verilecek bir diğer örnek ise: "*Hatta kimi zaman yaşlı bir kadın gibi giyiniyordu ki başlığının altından gencecik, taptaze yüzünü daha iyi gösterebilirdi. Gerçek ile hayali öyle karıştırıyordu ki birbirine, Saal-nixe¹³ ile karşı karşıya olduğunuzu sanıyorsunuz.*" Sanatın her dalı ile oldukça yakın olan Goethe bu durumu eserlerine yansıtmıştır. Eserde ev ahalisi, akşam beraber otururken örneğin, herhangi bir müzik enstrümanı çalarlar. Kitapta (s.173) bu duruma farklı başka örnek ise, Charlotte'un kızı Luciane'in nişanına gelen misafirlerin malikanede vakit geçirmek için ünlü tabloların tiyatral havada canlandırmalarını yapmalarıdır. Çünkü hem resim sanatını hem de sahne sanatı olan tiyatroyu harmanlamışlardır. Bütün konuklar, tabloların her şeyi ile birebir uyum içerisinde kalarak, sanat tarihinin önemli eserlerine adeta can veriyorlardır. Eserde, Van Dyck'in *Belisarius* tablosunu seçerek başlamışlardır. Daha sonra, misafirlerin epey hoşlarına giden bu eğlence, Nicolas Poussin'in *Esther* ve Kral *Ahasuerus*'un tablosu ile seyrini sürdürmüştür. Minik üstelik oldukça yaratıcı ve farklı olan özellikle sanat ağırlıklı eğlenceler, eskiden sanatın ne denli hayatın içinde tamamen var olduğunun en güzel örneklerindendir.

¹¹ Goethe'nin bu eserde *extradiegetik* anlatım şeklini kullanarak, dış anlatıcı olduğunu da söyleyebiliriz.

¹² Philemon ile Baukis yaşlı ve evli çiftin efsanesi Bergama şehrine özgü bir efsanedir. Efsaneye göre, bu yaşlı çift birlikte mutlu mesut yaşamaktadırlar. Bir gün Zeus kapılarını çalmasıyla, birlikte yaşadıkları gibi birlikte de ilginç şekilde ölümü tadarlar (bkz: Erhat, 1972: 315).

¹³ Christian August Vulpius'un 1795 yılında kaleme aldığı eseri; *Die Saal-Nixe*'dir.

Eserde, "metinlerarasılık" tekniğine örnek oldukça yoğundur. Alexander Pope'un *Essay on Man* adlı eserinden şu alıntı, Otilie tarafından günlüğe tutulmuştur; "Herkesin çekici bulduğu, ona keyif veren, faydalı görünen her neyse, onunla meşgul olma özgürlüğü olsun, ama insanoğluna yakışan çalışma alanı yine insandır" (s. 200).

Gönül Yakınlıkları eserinin, deneysel roman özelliğini dikkat çekip toparlayacak olursak; daha evvel bahsedildiği gibi, romanda verilen kimya formülleri, karakterlerin ilişkiler konu ile birbirine paraleldir. Eserde insan ilişkilerinin seyri hakkında yorumlar yapan Charlotte, Eduard ve Yüzbaşı, durumu kimya bileşenleri ile açıklarlar: "Doğada karşı karşıya geldiğimiz tüm maddelerde ilk gördüğümüz şey kendi içlerinde bir çekim gücüne sahip olmalarıdır." (s. 39) Burada Yüzbaşı, maddelerde olduğu gibi insanların da kendilerini gördükleri dolayısıyla yakın hissettikleri kişilere karşı daha "akışkan" olabileceklerini açıklamaktadır. Hatta Eduard'a göre insan ilişkileri su, yağ ve cıva üçlüsünün etkileşimi üzerinden insan ilişkilerini anlaşılabilir: "Suyu, yağı ve cıvayı düşünün; hepsinin terkinde bir birlik, bir tutarlılık göreceksiniz. Dışarıdan bir müdahale ya da zorlama olmadıkça, bu birlik hali hiç bozulmayacaktır. Söz konusu zorlayıcı gücü ortadan kaldırın, o bütünlük yeniden sağlanır." (s. 39). Dışarıdan herhangi düzeni ve sadakati bozacak müdahale olmadığı sürece, ilişkiler sağlıklı bir şekilde devam edecektir.

Yazar bazen anlatım akışında okuyucu-eser mesafesini daha da belirginleştirmek için, eserin de bir kurgu olduğunu da hatırlatmak amaçlı sesleniş şeklini değiştirebilir. Gönül Yakınlıkları eserinde Goethe, figürlerden bahsederken, "dostlarımız" gibi ifadeler de bolca kullanmıştır. Örneğin, Kont'un ve Barones'in Eduard ve Charlotte'un evlerine ziyarete gelişini şöyle aktarmaktadır: "Dostlarımız da onları görmekten bir o kadar memnun olmuşlardı." Burada "dostlarımız" olarak bahsettiği kişiler, eserin ana karakterleridir. Yani, biz okuyucular olarak eserdeki ana karakterle, yan karakterlere oranla aramızda daha fazla bir yakınlık kurmaktayızdır. Dostlarımız hitap şekli de bunu göstermektedir.

4) Gönül Yakınlıkları Eserinin Evlilik Teması Altında Figür Analizi

Evlilik birliği¹⁴, toplumun ekonomik, psikolojik ve sosyolojik sağlığı için oldukça önemli bir kurumdur. Hatta Bertrand Russell¹⁵'a göre evlilik "birçok toplumda dinsel bir kurumdur" (Russell, 1999, 85). Russell'in ifadesi, evliliğin çağdan çağa değişimine sebep olan faktörlerinden birinin de din olduğunu göstermektedir. Diğer önemli faktörler ise, kültür, medeniyet ve özellikle teknolojidir¹⁶.

Bir yerde aile kavramı ile aynı anlam havuzunda buluşan evlilik, diğer tüm birlikteliklere nazaran yasal yanı ile cinslerin arasındaki en önemli "ilişkidir". Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğündeki ifadelerine göre evlilik: "evli olma durumudur" evlenme ise "erkek ile kadının aile kurmak için kanuna uygun olarak birleşmesi"dir (TDK, 1988, 746-747). "Kanuna uygun olarak birleşme" ibaresi çok önemlidir; çünkü toplumda karışıklığı önlemek ve bir o kadar da sağlıklı çoğalmayı sağlamak adına yasalar bu konuda otoriter düzen sağlayıcısıdır.

Evlilik, çoğalmanın eş anlamlı eylemi olarak görüldüğü için ve insanın en temel ihtiyacını karşılamayı da içine kattığı için toplumun en görünür anlamda gelişmesini ve büyümesini sağlamaktadır. Salt üreme özelliğinden ziyade, insan en önemli bir diğer özelliği ve ihtiyacı ise, kişinin hayatındaki türlü zorlukları ve güzellikleri yaşarken bunu biri ile paylaşma durumudur. İşte bu nokta, edebiyatın en güzel beslendiği özelliklerinden biridir. Hatta sadece edebiyatın değil diğer tüm sanat dallarını dolaylı yoldan bile olsa etkileyen "birlikteliktir". Goethe'nin *Gönül Yakınlıkları (Die Wahlverwandschaften)* eseri, edebiyatta "evlilik" temasını hem eleştirel açıdan hem yücelterek ele alan önemli romanlardan biridir.

Gönül Yakınlıkları eserinde ana karakterler ve yan karakterlerle beraber toplam on bir karakter mevcuttur. Ana karakterler; Charlotte, Eduard,, Yüzbaşı (Binbaşı) ve Otilie'dir. Fakat bunların dışında yan karakterler; Luciane, Mittler, Luciane'in nişanlısı, Mimar, Nanni, çift olan Kont ve Barones ve Otto'dur. Eduard ve Charlotte ikinci evliliklerini yaşayan evli çifttir. Tüm figürler eserin bütününde birbirlerini tamamlar niteliktedirler. Hepsisi birbirinin karakter zıttı olarak, kendilerini daha iyi görebilmemizi sağlamışlardır. Eserde her bir karakterin kendisine has birtakım özellikleri vardır ve bununla birlikte her karakter tüm norm, kaide ve dini buyruklara rağmen kendi algıladıkları "evlilik" birliğini sembol etmektedirler. Edebiyat araştırması çalışması için ise asıl ilginç ve önemli olanın, yazar Goethe'nin kendi hayatının evrelerindeki kendisini karakterlerin hamuruna katmış olmasıdır. Bu durumu en net Eduard

¹⁴ Bu şekilde kullanılan "evlilik birliği" sözcük öbeği, hukuk dilinde ifade edildiği şekildedir. Anlamı, "karı kocadan oluşan topluluk'tur (bkz: TDK, 1988, 747).

¹⁵ Bertrand Russell'in *Evlilik ve Ahlak* (1999) başlıklı eseri evlilik temasını özellikle Hıristiyanlık açıdan eleştiren ve analiz eden önemli eserlerden biridir.

¹⁶ Konunun ayrıntılı okunması için ve evliliğin tarihsel gelişimi açısından J. J. Bachofen'in *Das Mutterrecht*, F. Engels'in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, M. Foucault'nun *Cinselliğin Tarihi*, T. Zeldin'in *İnsanlığın Mahrem Tarihi* ve Kate Millett'in *Cinsel Politika*, C. L. Strauss'un *Yapısal Antropoloji* başlıklı eserleri konu üzerine çalışılmış demirbaş eserlerdir.

figüründe görmekteyiz. Örneğin, *Sturm und Drang* döneminde ki Genç Goethe coşkunu ve yoğun hisleri olan ve oldukça şairane biridir. Bu ruh hali Eduard'da çok net görülmektedir. "Yaşlanmasına rağmen Eduard'ın hala çocuksu bir yanı vardı" (s. 60). Eduard, karakterine göre evlilik sadece aşk'tan oluşmaktadır. Aşk eğer yoksa "kimyasal tepkime" yani sadakat ışığında evlilik bozulacaktır. Bu sebeple, çocuksu yanını gördüğü Otilie'de acı çekercesine kendisini bulduğunda, tüm ikazlara, öğütlere rağmen ilk aşkı olan Charlotte ile kurduğu evlilik bağı ve evi terk ederek bozmuştur. Baron olan Eduard'ı, rahat yaşamını ve malikanesini terk ederek dağda kendi kendine yaşamaya başlar. Yaşanan bu yasak aşktan dolayı hastalığa kapılıp dünya değiştiren Otilie'nin ardından kendisi de verem olup Otilie'nin yanına göçmüştür.

Eserin en makul fikirli, mantıklı ve asil karakterlerinden biri olan Charlotte, kendi kalbinin *üstelik evli bir kadın olarak* Yüzbaşı'na kaydığını fark ettiğinde, sanki arındıran bir ritüelmiş gibi gece odasında dizlerinin üzerine çöküp evlilik yeminini tekrarlamıştır. Duygularında ve davranışlarında her zaman ölçülü olan Charlotte'e göre evlilik, her zorluğa göğüs gerilmesi gereken, karşılıklı anlaşmalar bütününden oluşan sadakatin ve sevginin gerçek olduğu aile kalesidir. Kalenin en sağlam duvarı ise insanın iradesi ve fedakarlığıdır. Romanda, Eduard ile olan evlilik birlikteliğinde çok fazla fedakarlıklarda bulunduğunu ifade eden Charlotte (s. 11-12) bu durumun bozulmaması için ve evlilik birliğinin sarsılmaması için kendisine ve kalbine söz geçirmekte asla tereddüt etmez. Üstelik aynı eşi Eduard gibi o da aslında kendisini tamamlayanın Yüzbaşı olduğuna kalben inanmış olduğu halde. Çapraz tepkimeye giren "kimya bileşenlerinin" bir diğer ikilisi Yüzbaşı ve Charlotte olmuştur. Fakat Eduard ve Otilie ikilisinden oldukça farklıdır onlar. Kendi sosyal statülerinin ve benliklerinin daha bir farkındalardır ve toplum ahlak kurallarını bozmamak adına anlaşmış gibi ki çok ayrıntılı konuşmadıkları halde, duydukları aşkı görmezden gelmeye çalışmışlardır. Çünkü Charlotte'a göre evlilik kutsaldır. Aşktan da kutsaldır. Otilie ve Eduard'a hiçbir zaman nefret beslememiştir. Ölçülü olarak bildiğimiz Charlotte, belki Yüzbaşı'na karşı hissettiği hisleri göz önünde bulundurarak Eduard ve Otilie'nin duygularını empati kurarak anlamaya çalışmıştır.

Yüzbaşı karakteri, romanın belirgin şekilde ilerleme kaydeden tek figürüdür. Eserin başında Yüzbaşı olarak bildiğimiz karakter, romanın sonunda sarayda aldığı önemli bir görev neticesinde Binbaşı konumuna terfi etmiştir. Charlotte'un yapısı ile çok benzeşen Yüzbaşı, olaylara sağduyulu ve akılcı yaklaşmaktadır. Zaten, karakterin Binbaşı oluşu da hayatını şekillendirirken kalbinden ziyade aklı ile ilerlediğinin en sağlam göstergesidir. Eduard, gibi kendisini terk edip uzaklaşacağına, toplumsal kuralların izin vermediği durumları akılcı yoluyla avantaja çevirmiştir. Onun hayata karşı soğuk tutumu, evlilik birlikteliğinin kutsallığına ne denli güçlü inandığını da göstermektedir. Gönül yakınlığı kurduğu Charlotte ile hiçbir vakit beraber olamayacaklarını çok iyi bildiği için ona göre davranmıştır.

Otilie, ise eserin en kırılğan safdil¹⁷ karakterli genç kadındır. O kadar sakin ve naiftir ki Romantizm dönemi eserlerinin başat figürlerinin biri gibidir. Annesini erken yaşta kaybetmenin verdiği, yalnızlıktan kaynaklı çekingenliktir belki de onu bu şekilde eviren. Aşırı duygusal oluşu zaten eserde, figürün gelişiminin olumsuz etkilendiği bir durumdur. Otilie, körpeçik duygu dünyası ile yatılı okuldan ayrılıp malikaneye geldiğinde Charlotte tarafında dönemin kadınlara verilen eğitime devam etmiştir. Dil eğitimi, müzik eğitimi gibi kültürel ve sanatsal faaliyetler o zamanın soylu insanının ekmeği suyu gibidir. Charlotte ile beraberken sadece Fransızca konuşmak üzere anlaşmaları bile çok entelektüel bir anlayışa sahip olduklarını göstermektedir. Topluma ayak uydurmadığını Okul Müdüresi'nden aldığı bir mektupla öğrenen Charlotte, onu okula bir daha göndermemiştir (s. 31).

Piyano çalarak, malikanenin diğer enstrüman çalanlarına katılan Otilie'nin bu konuda Eduard'dan eğitim almaya başlamasıyla, "kimyasal tepkimeler" in ortamı da hazırlanmış olmaktadır. Otilie ve Eduard karakterleri, birbirlerine karşı hissettikleri duyguları, kontrol altına alamadan yaşamaktadırlar. Fakat burada belirtmek gerekir ki, eserde, duygusal yakınlık cinsi yakınlığa asla dönüşmemiştir. Bu sebeple, Goethe'nin yazdığı en ahlaklı eserlerden biridir. Çünkü her şey her an olmaya yakınken, olmaması Goethe'nin duygusal ilişkilere ve evlilik kurumuna aslında ne denli hassas yaklaştığının en güzel göstergesidir. Otilie, kendisini kızı gibi seven bir kadının evliliğini bozan bir duruma sebep verdiği için günden güne üzüntüden hastalığa düşer. Üstüne üstlük, Eduard ve Charlotte'un minik oğullarını kayıpta elim bir kaza sonucu düşürüp, ölümüne sebep olması onun dünya üzerinde yaşamını daha da kısaltmıştır. Otilie'nin mezarı ise, masalsi karakterine yakışır şekilde aynı Pamuk Prenses benzeşmesi ile camdan bir tabuttan yapılmıştır.

¹⁷ Safdil terimi Jungcu psikanalist Clarissa Pinkola Estes'in kullandığı bir terimdir. Anlamı: "örtük şeylerle ilgili duygusal kavrayışın zayıf olması, erginleşmemiş kadın"dır (bkz: Estes, 2015, 63-64)

Yaşamının belki de en doygun çağında, ülke yönetimine danışmanlık için çağrılan¹⁸ Goethe'nin o zamanki kendiliği bu da eserde Mittler¹⁹ karakteri üzerinde okunmaktadır. Mittler, romanda aracı, yardımcı ve sorun çözücüdür. Hatta isminin anlamını direkt Goethe eserde vermiştir: *"Mittler, eserde, isminin anlamı gibi arabulucu ve olayları çözüme kavuşturan olarak geçmektedir."* (s. 21). Goethe eserde ufak aile içi olsun, büyük aile içi olsun, komşular, çiftler, her kim olursa olsun tüm sorunları ve kavgaları yatıştırması ile meşhur olan Mittler'in eskiden rahip olduğunu söyleyerek onu *"tuhaf"* olarak tanımlamaktadır. (s. 21) Ahlaki sorumluluklarına toplumsal anlamda aşırı bağlı olan Mittler'e göre evlilik kati surette bozulmaması gereken bir birliktir. Çünkü ona göre, insanlar evlilik birliği ilişkisi içerisinde olgunlaşırken ve kendilerini bulurlar. İnsanın sadece bedensel aitliğe değil vicdani aitliğe de ihtiyaç duyduğunu ifade eden Mittler, sorun yaşanan evliliklerde istenildiği takdirde her şeyin çözüleceğini bu sebeple boşanmanın çok yanlış olduğunu savunmaktadır.

Zamanında Kont ve Barones'in evlilik birliği ilişkisinin bozulmaması için çabalamış olan Mittler, bazen eğitilmiş insanlara eğitimsizlere nazaran ahlaki kargaşa durumunda yardım etmenin daha zor olduğunu söylemektedir. (s. 127) Çünkü Kont ve Barones, birbirlerinin ikinci evlilik birlikteliğindedirler. Kont, eserde evlilik üzerine en uç ve en katı düşüncelere sahip olan tek karakterdir. O kadar ki evliliğin sonsuz olması gerektiğini düşünenlerin aşırı mantıksız olduğunu söylemektedir. (s. 82) Evlilik üzerine yorumunu şu cümlelerle yapmaktadır:

"Dünyevi şeylerin, özellikle de evliliklerin sonsuza kadar süreceğini düşünmeyi çok seviyoruz. Tiyatrolarda bunu tekrar tekrar görüp gerçek dünyayla örtüşmeyen fikirlere kapılıyoruz. Komedilerde evlilik birkaç bölüm boyunca doyurulması ertelenen ve engellenen arzuların adresi olarak gösterilir ve bu amaca erişildiği anda perde iner ve bu tatmin anı içimizde yankısını bulur. Gerçek hayatta ise böyle olmaz. Oyun perdenin arkasında devam eder ve perde yeniden kalkarsa; gördüklerimizden ve duyduklarımızdan pek hoşlanmayız." (s. 81).

Evliliğin, masallarda ve romantik eserlerde okuduğumuz gibi *"sonsuza kadar mutlu yaşadılar"* düşüncesine kati suretle karşı çıkan Kont, ilk evliliğin *"çürümüş evlilik"* (s. 85) olduğunu söyleyerek insanın deneye deneye mutluluğu ve doğruyu bulacağını savunmaktadır. Ona göre kutsallığın o dokunulmaz, bozulamaz havasından oldukça uzakta olan evlilik birlikteliği kolayca bozulabilmelidir. Çünkü *"değişken dünyada"* (s. 82) ancak eşlerden en azından biri *"üçüncü evliliği yapmışsa sağlam ve uzun ömürlü"* evlilik birlikteliği gerçekleştirebilir (s. 83).

Sonuç

Tüm canlıların gerek üreme amacıyla gerek yalnız kalmamak arzusuyla kurdukları *Gönül Yakınlığına*, günümüzde dünyaca bilinen vicdani yükümlülükten ziyade yasal yükümlülüğünün olduğu haline *"evlilik"* denmektedir. Farklı farklı olan kültürlerden, dini buyruklardan örf ve adetlerden ve bununla birlikte kişisel bakış açılarından oldukça etkilenen evlilik bağına Goethe, eserinde farklı evlilik düşüncelerini karakterlerine ayrı ayrı yansıtmıştır.

Goethe'nin birbiri ile uyumlu olan çiftleri anlatırken, aslında kişilerin ortak vakitlerini ne derece uyum içerisinde geçirdiklerine dikkat çekmektedir. Bu sebeple malikanede müziğin yardımıyla kurulmuş olan enstrümantal bağ oldukça önemlidir. Eduard ve Ottilie, Charlotte ve Yüzbaşı'da bu duruma en iyi örnek olmuşlardır. Ona göre kusursuz evlilik, erkeğin ve kadının birbirlerine karşı bencil olmayan sevgi ve sadakat çerçevesinde gerçekleşmiş olmalıdır. İnsanı kendisinden dahi uzaklaştırabilecek kadar kuvvetli olan aşk duygusunun değil, ayakları yere sağlam basan sevginin ve fedakarlığın varlığıyla oluşur kutsal evlilik birliği.

Bu sevginin ve sadakatin, kadın ve erkeğin birbirlerini tamamlıyor olmalarından kaynaklanmaktadır. Evlilik de kadın ve erkeğin tamamen birbirlerinde bütünleşip, birbirlerine ayna olmaları demektir. Bu çalışmada göstermeye çalıştığımız gibi, eserde farklı karakterler, aynı konu üzerinde bütünleşen ve eseri bütünleştirecek şekildedir. Kont'un evlilik üzerine olan düşünceleri günümüzde oldukça yaygındır. Yahut Mittler'in daha tutucu ve yapıcı karakteri ile beraber evlilik ilişkisini ele alma şekli de günümüzde görülmektedir. Çalışmada işlediğimiz evlilik kavramının yanında oldukça önemli olan sadakat kavramının evlilikteki hassasiyetidir. Bunun dışında, Çalışmadan çıkarılacak en net sonuç, yazarın hayatı ile eserleri arasında her daim ayna olmasıdır. O ayna, biyografilerden edinemediğimiz bilgileri dolaylı yoldan dahi olsa okura yansıtılmaktadır.

¹⁸ Goethe 1775 yılında Prens Herzog Karl August'un davetiyle, özel elçilik müşaviri sıfatıyla Weimar'a yerleşir. Prens orada ülke yönetimi konuları da dahil, yol yapımı, müze kontrolü, maden ocakları denetimi gibi görevleri Goethe'ye vermiştir (bkz: Aytaç, 1974, 105-106).

¹⁹ *"Mittler: in der Mitte liegend, zwischen zwei anderen befindlich (...)"* (Wahrig, 1985, 541).

Gönül Yakınlıkları eserinin, 1800'lerden bu yana hala diriliğini koruduğunu ayrıntılı şekilde gösterdik. Bu denli güçlü bir eser oluşunun sebebi hem evlilik birlikteliğinin insanın olduğu her çağda var olduğundan hem de Goethe'nin derinlikli düşünüp kurmaca haline getirip konuyu aktarma şeklindeki ustalığının da etkisindedir. Bu denli güçlü ve dinamik eserin edebiyat dünyası için önemli oluşu, çalışmamızın yegane düşüncesidir.

KAYNAKÇA

- Aytaç, Gürsel (2003). *Genel Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yayınları
- Aytaç, Gürsel (1974). *Yeni Alman Edebiyatı*. Ankara: Ankara Üni. Dil Tarih. Coğf. Fakültesi Yayınları.
- Batıman, Burhanettin (1945). *Alman Edebiyatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Bielschowsky, Albert (1994). *Goethe Hayatı ve Eserleri IV*. (çev. Mediha ve Şerif Öney) İstanbul: MEB Yayınları
- Erhat, Ezra (1972). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Estes, Clarissa Pinkola (2015). *Kurtlarla Koşan Kadınlar*. (çev. Hakan Atalay) İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Frenzel, H.A. ve E (1969). *Daten deutscher Dichtung Chr. Band 1*. Münih: DTV Yayınları
- Fricke, Gerhard (1955). *Goethe ve Schiller*. İstanbul: Alman Filolojisi Bölümü *Alman Dil ve Edebiyatı Dergisi*
- Goethe, Johann Wolfgang von (2005) *Dichtung und Wahrheit*. Husum: Hamburger Lesehefte Yayınları
- Goethe, Johann Wolfgang von (2015). *Gönül Yakınlıkları*. (çev. Deniz Arslan) İstanbul: Antik Yayınları
- Goethe Johann Wolfgang von (1946). *Şiir ve Hakikat 3*. (çev. Recai Bilgin) İstanbul: Milli Eğitim Basım
- Glaser Hermann, Lehmann Jakob, Lubos Arno (1976) *Wege der deutschen Literatur*. Frankfurt: ein Ullstein Buch
- Lukacs, Georg (2011). *Estetik*. (çev. Ahmet Cemal) İstanbul: Payel Yayınları
- Martinez Matias, Scheffel Michael (2007). *Anlatım Teorisine Giriş*
- Rothmann, Kurt (1994). *Literaturwissen J. W. Goethe*. Stuttgart: Reclam Yayınları
- Russell Bertrand (1999) *Evlilik ve Ahlak*. (çev. Vasıf Eranus) İstanbul: Say Yayınları
- Seehafer, Klaus (1999). *Johann W. von Goethe Dichter, Naturforscher, Staatsmann*. Bonn: Inter Nations Yayınları
- Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi
- Wahrig (1985). *Wörterbuch der deutschen Sprache*. Münih: DTV Yayınları
- Wilpert, von Gero (1969). *Sachwörterbuch der Literatur*. Stuttgart: Kröner Yayınları